

Uvod

Demokratija na grčkom "demokratija" = "vladavina naroda". To je državna forma u kojoj državna vlast proizilazi iz naroda i direktno ili (i) indirektno biva izvršavana od naroda. - Demokratija se u Evropi razvila najpre u grčkim gradovima-državama kao direktna i neposredna demokratija.

Moderna demokratija izrasla je najpre iz kalvinističkih ubeđenja 17. veka, posebno u Škotskoj, Engleskoj i Holandiji, gde se opština pojavila kao nosilac religioznog i političkog života, po učenju prosvetiteljstva, posebno po njegovom posmatranju slobode i jednakosti svih, te po normativnom značenju razumnog razmišljanja pojedinca o državi i društvu. Kao osnova pojavila su se učenja Ž. Ž. Rusoa o suverenitetu naroda kao o nedeljivom i neotuđivom pravu naroda.

Prva moderna demokratska/demokratična država bile su Sejdinjene Američke Države (SAD). U Evropi je po prvi put u Francuskoj revoluciji osnovana država na demokratskim principima.

Uostalom, demokratska forma države čak je i na Zapadu veoma različita od države do države: najpre postoji podela na plebiscitarnu i reprezentativnu demokratiju. Karakteristika plebiscitarne demokratije je mogućnost neposrednog izjašnjavanja naroda o nekom pitanju putem glasanja, bilo da se radi o izboru najvišeg državnog organa ili o mogućnosti da se najpre zahtevom za izjašnjavanje naroda o nekom pitanju, a potom i glasanjem ili direktnom odredbom državnog organa o izjašnjavanju naroda, narod učini zakonodavnom vlašću. Ipak, i pri ovoj konstrukciji, normalna zakonodavna vlast ostaje u nadležnosti parlamenta. Dakle, kod plebiscitarnih odluka radi se uvek o retkim izuzecima.

Dalju bitnu razliku nalazimo između parlamentarnih i neparlamentarnih demokratija. Pod parlamentarizmom u tom slučaju ne treba smatrati postojanje i funkcionisanje parlamenta, nego zavisnost vlade od poverenja legislative prema njoj. - Suprotan tip tome čine SAD. Tamo predsednik - koji ima dvojaku funkciju, državnog čelnika i šefa vlade - ni u kom slučaju ne zavisi od poverenja Kongresa; Predstavnički dom i Senat ne mogu prisiliti predsednika na predaju dužnosti i povlačenje.

Ovi osnovni tipovi ostvarivanja demokratske države jasno nam daju do znanja kakve sve razlike postoje u pojedinim slučajevima. Različitosti nacionalnih tradicija, te uzimanje u obzir drugačijih socijalnih prilika, kao i razlika u prosuđivanju pojedinačnih načina ponašanja uslovljavaju pojavu demokratije kao zadatka Novog doba, za koje postoji jedno mnoštvo različitih formi. Iza osnovnog principa da je državna vlast u rukama naroda, (a ne u rukama neke privilegovane klase ili grupe) krije se mnoštvo mogućnosti i puteva za ostvarenje najrazličitijih formi demokratije. Zbog toga je demokratija, u svako doba, za svaki narod jedan poseban, različit zadatak.¹

¹ preuzeto iz Bertelsmann Discovery Lexikon 1997.

Zaključak

Ono što bi mi danas trebali razumeti pod pojmom demokratije, iz čega se sastoji njena bit, sasvim je nejasno uprkos vrlo raširenoj upotrebi pojma. Smatramo da je demokratija nešto što ima veze sa slobodom pojedinca i sa vladavinom naroda, ali nismo sigurni da li i kako se ovakva predstava demokratije danas može ostvariti. Ono što se danas u svetu označava kao demokratija i demokratsko ima previše značenja koja se ponekad i kose. Delom je ta nejasnoća povezana sa činjenicom da se jedan pored drugog koriste različiti interpretatori demokratije i njihove definicije ne obraćajući pažnju na činjenicu da oni potiču iz različitog doba i različitih društvenih uređenja i ne praveći razliku između jezgra demokratskog razmišljanja i njenog ostvarenja u različitim vremenskim periodima i društvenim uređenjima.

Šta, dakle, demokratija ima sa formulom koja lepo zvuči: Demokratija je vladavina naroda i proizilazi iz naroda? Ima li narod iz kojeg proizilazi sva vlast uopšte šansu da odluke donosi politički kompetentno? Ili da podsetimo na još jednu omiljenu (liberalnu) definiciju po kojoj je demokratija vladavina javnog mišljenja, pri čemu ono (javno mišljenje) treba da nastane u procesu racionalne diskusije? Da li se u našoj javnosti više uopšte razumno argumentuje ili se samo emocionalno agira i reaguje? Šta je javno mišljenje po kojem bi se političari trebali orijentisati? Jesu li to rezultati demokratije ili objavljena mišljenja i komentari koje partije i savezi treba da zastupaju u velikim novinama, na radiju i televiziji ili pred onima koji sede pred televizorom?

Jednaka sloboda za sve građane je stalan zahtev demokratije. Današnje područje primene klasične definicije demokratije može se proceniti po tome koliko sadašnje konkretne forme demokratije date u definiciji mogu biti omogućene i ispoštovane. Da li nam istorijska pojava demokratije i dalje može biti ideal moraće se odlučiti na osnovu onoga koliko se osnovnih vrednosti demokratije ispunilo, a koliko ne.

Demokratija pri tome polazi od jedne određene slike čoveka. Ljudi treba da budu slobodni, tj. da svoju ličnost obrazuju i razvijaju po sopstvenim odlukama. Iza toga stoji - da li sad hrišćanska ili ideološko-humanistička tvrdnja - da svaki čovek ima svoje dostojanstvo koje ga čini osobenim i time ga razlikuje od životinje.

Na politički rečnik prevedeno to znači, da svaka moć i vladavina treba da nađu svoje granice u nedodirljivom dostojanstvu svakog pojedinca. Moć i vlast principijelno trebaju kontrolu i ograničenja, i zbog toga se moraju zasnivati na činjenici da su prihvaćeni od onih koji su joj podređeni, pošto bi neograničena mogućnost korišćenja dostojanstva i slobode mogla povrediti pojedinca. Jer svaka, a posebno državna vlast i moć treba da služe cilju ostvarivanja i osiguranja mogućnosti i šansi za sve članove zajednice da vode slobodan i čoveka dostojanstven život.

Sloboda pri tome nije ništa apstraktno, nego znači konkretnu slobodu ličnog/osobnog uređenja života, slobodu religije i svesti. Sloboda izbora zanimanja, slobodna mogućnost

Civilno društvo i demokratija

uređenja privatnog života, slobodno raspolaganje sopstvenom imovinom, sloboda i nepovredivost stana, sloboda poštanskog i telefonskog saobraćaja. Sloboda znači i osiguranje pred samovoljno provedenim hapšenjem i garanciju državno-pravnog postupka pred sudom, kao i kontrolu informacija, koje država prikuplja o pojedincu.

Ovde spadaju i pravo na slobodno izražavanje mišljenja, sloboda štampe, sloboda okupljanja i udruživanja, pravo na jednako učešće u političkom obrazovanju u određenoj zajednici. Sva prava od kojih su ovde navedena samo neka, moraju biti pretpostavka obrazovanju političkih zajednica. Jezgro ovih sloboda, dostojanstvo čoveka, ne daje država svakom pojedincu, nego ga garantuje i priznaje kao neotuđivo i nepovredivo pravo svakog. Osigurati dostojanstvo svakog čoveka je smisao svakog demokratskog Ustava.

Ono što se još mora napomenuti je da se slobode i prava pojedinca ne mogu provesti apsolutno, one moraju naći svoje granice u slobodama i pravima drugog pojedinca.

Tek kad se pred sobom ima ovakva slika čoveka može se predstaviti i bit demokratije. Demokratskom se može nazvati ona zajednica koja priznavanjem dostojanstva čoveka kao poslednje i prve vrednosti pojedinca ima za cilj da svim građanima na isti način osigura slobodu za razvoj njihove ličnosti i za odgovorno uređenje sopstvenog života, te stvori socijalne uslove koji to omogućavaju.

Demokratija zato nije zbir formalno propisanih postupaka, nego je određena svojim sadržajnim ciljem, najvećom mogućom merom slobode koja se da ostvariti pod prisutnim istorijskim i društvenim uslovima, razvijanjem samoodgovornosti i socijalne pravičnosti.

Demokratija postavlja postojanje pojedinca iznad onoga što ni u kom slučaju ne može biti stavljano na glasanje. Tek na ovoj osnovi zajedničkog ubeđenja uveden je princip odlučivanja većine o uređenju političke svakodnevnice. Samim tim demokratija nije vrednosno neutralni postupak uređenja, nego politička forma koja se usmerava ka razvijanju vrednosti.⁷

⁷ preuzeto iz: Waldemar Besson/Gotthard Jasper, Slika moderne demokratije. Sastavni delovi slobodnog državnog uređenja, Bonn 1990.

Literatura

1. Grupa autora, Savremena enciklopedija, Beograd, 2005.
2. Grupa autora, Leksikon demokratije, Niš, 2004.
3. Prof. dr Jovan Živković, Code civil, Kragujevac, 2008.
4. Prof. dr Aleksandar Janković, Društvo i demokratija, Novi Sad, 2003.
5. Waldemar Besson/Gotthard Jasper, Slika moderne demokratije. Sastavni delovi slobodnog državnog uređenja, Bonn 1990.
6. Prof. dr Pavle Nikolić: Ustavno Pravo, Beograd, 1997.
7. Bertelsmann Discovery Lexikon 1997.

Sadržaj

Uvod	1
Civilno društvo i demokratija	2
Civilno društvo kao opozicija u demokratskom sistemu	5
Tranformacija civilnog društva u formu građanskih inicijativa	7
Prilog:	11
Zaključak	12
Literatura	14